

'אבא אבא דרבי ירמיה בר אבא' — ע' במובא במנחות מז.

פרק ששי; דף נז

'במה אשה יוצאה...' — הקדים 'במה בהמה יוצאה' ל'במה אשה' — אפשר משום שהלכותיה מועטות, לכן הקדימה, כדרך שאמרו בכמה מקומות. (שפת אמת. וע"ש שצדד טעמים נוספים. וע' טעם נוסף ב'חדש האביב').

'במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה... ולא בטבעת שאין עליה חותם' —

'... אבל קשה הדבר על מה סמכו בדורות הללו שהנשים יוצאות לרשות הרבים בטבעת שאין עליה חותם? והרב בעל התרומה ז"ל מלמד עליהן זכות, לפי שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה, משום דבעינן שיהו המבואות מפולשין ורחבים שש עשרה אמה ושיהו ששים רבוא עוברים שם בכל יום, ולפיכך כיון שאי אפשר לבא לידי איסור של תורה לא גזרינן דלמא שלפה ואתיא לאיתויי. והך סברא לא מחוורא, שלא מצינו שהזכירו חכמים ברשות הרבים דבעינן שיהו עוברים שם ששים רבוא בכל יום. ואע"פ שרש"י ז"ל מפרש כן בהרבה מקומות, אם איתא אי אפשר דלא משתמיט תלמודא דאדכורי הכי בחד דוכתא. ועוד, שחכמים סתם אסרו ולא נתנו דבריהם לשיעורין, לחלק בין כפרים לעיירות גדולות; — אלא שעכשיו נהגו בכך לא ישמעו למי שימחה בידן, בכיוצא בזה הנח להן, מוטב שיהו שוגגות ואל יהו מזידות'. (ר"ן)

טעם נוסף להתיר הובא בפוסקים (רמ"א שג"ח, עפ"י תוס' להלן סד:), שעכשיו לפי שמצויים תכשיטים ויוצאים בהם אף בחול, אין לחוש שמא תשלוף ותראה לחברתה כמו בימיהם שלא היו רגילים לצאת בהם רק בשבת ולא היו מצויים.

וביתר ביאור כתב ב'ערוך השלחן' (שג"כ): 'דהנה ידוע שבימיהם היו הנשים יושבות בביתן ולא היו יוצאות תדיר לרחוב, וכשיוצאות לפרקים היו יוצאות עטופות בסדיניהן, וגם לא היה להם בתי כנסיות של נשים, אם כן לא ראו זו את זו רק לפרקים ומעט שנכנסו אחת לבית חברתה, והיה החשש גדול שבפגען זו את זו בשבת בהלוכן ברחוב, שלפי ומחוי, אבל עכשיו הנשים הולכות הרבה תדיר ברחובות ובשווקים, ונכנסות זו לזו בבתיהן ורואות זו את זו בבית הכנסת של נשים, אם כן ממילא שיכולה להראות לה תכשיטיה בבתיהן ובבתי כנסיות, ובוודאי שאין מדרכן לפשוט ברחוב תכשיט ולהראות לחברותיהן, והרי אנו רואין בחוש שגם בחול וביום טוב אין עושות כן, ולמה נחוש בשבת. וזהו היתר נכון וברור'.

(ע' להלן (נט:)) שרבי אליעזר מתיר בתכשיט הרגיל לאשה חשובה, כי אין דרכה לשלפו להראותו לחברותיה. ואף חכמים החולקים עליו ב'עיר של זהב', מודים שיש תכשיטים של אשה חשובה שלא גזרו בהם מפני אותה סברה, כדברי שמואל שם. וכיוצא בזה כתב הריטב"א להלן (בע"ב), שעשירות יוצאות בסנבוטין שבראשן, כי אין דרכן להראותם. הרי שמעיקרא הגזרה לא היתה אלא באופנים שהנשים שולפות ומראות. ואם כן נראה שאף לפי דעת הראשונים החולקים על הריטב"א (עתורא"ש שם) וסוברים שאין לחלק בין אשה לאשה, זהו דוקא בסתם תכשיטים שדרך נשים להראותן, ובהם אסרו על כולנה ולא חילקו, אבל עכשו שאין דרך הנשים לשלוף ולהראות תכשיטיהן, כמוש"כ הפוסקים, הרי כולן נחשבות כעשירות וחשובות לענין זה.

קעב

ועוד צדד הריטב"א (סד:), 'שלא אסרו חכמים אלא בנשים שבאותו הדור שהיו שחצניות, אבל בזמן הזה שאין רגילות כלל למשלף ואחווה — לא, שזו לא היתה גזרה דרבנן עד שיהא צריך מנין אחר להתירו, אלא איסור הוא שאסרו לפי הזמן'.

ואם כי מדבריו נראה שעתה מותר הדבר אף לכתחילה מדינא, וכן פסק בשו"ת אור לציון (ח"ב כג, יא) עפ"י השלחן-ערוך. (וכן משמע מדברי האגרות-משה או"ח ח"ה יח, עמ' מה), יש שכתבו שלא הותר הדבר אלא שהפוסקים רק יישבו המנהג, ומשמע שאין סומכים על ההיתרים הללו אלא כדי שלא למחות בהן, אבל לכתחילה ראוי להחמיר. (עפ"י באור הלכה שם ד"ה כי בזה; שמירת שבת כהלכתה יח, יב. ובשם הגר"פ שיינברג שליט"א מובא (ב'דברי חכמים' 258), שגם כיום שהוטב מצב החינוך אצל הבנות וידוע שישמעו אם ימחו בידן — אין צריך למחות בהן, שהרי בערוך-השלחן מתיר אף לכתחילה).

ז'לא תטבול בהן עד שתרפם' — ולכתחילה אין לטבול גם בדברים שאינם חוצצים, אטו דברים החוצצים — כן כתב הרמ"א (ביו"ד קצח, א, מהגהות שערי דורא).

וכתב על כך בערוך השלחן (שם ט): 'והנה זהו חומרא יתירה, שהרי להדיא שנינו במשנה רפ"ו דשבת, ולא תטבול בהן עד שתרפם, ע"ש. וכשתרפם מותרת לכתחלה לטבול. ובירושלמי שם מפורש יותר, ע"ש. אלא שהדבר יצא מפי אחרונים להחמיר לכתחלה. ולכן נראה לי ברור דזהו רק כשאין לה צורך בזה, כמו שירים וטבעות, דעל זה הביאו משערי דורא (עב"ח), שיש לגזור בהם רפויים אטו אינם רפויים, ולמה לא תסירם בעת טבילה, אבל אם יש לה איזה צורך בזה, כמו לרפואה וכיוצא בזה, יכולה לעשות כן לכתחלה. וראיתי מי (כצ"ל) שכתב דאדרבא לרפואה יש לגזור שמא תהדקם (פתחי תשובה סק"א בשם ש"צ), ואני תמה על דברים כאלו, דזהו אם היה דינא דגמרא — שפיר היה לנו לגזור בזה יותר, אבל בזה דמדינא דגמרא מותר לגמרי, ורק איזה מאחרונים גזרו בזה, וידוע שאין ביכולתנו לגזור גזירות מעצמנו אלא הואיל ונפיק מפומיה דרבינו הרמ"א די לנו להחמיר במקום שאין צורך, ועיקר החומרא היה רק בדבר שאין לה צורך בזה כמו שירים וטבעות...!'

'טבילה מאן דכר שמיה' — יש מן הראשונים שפרש שאין זו קושיא מצד עצמה, כי דרך התנא להשמיענו אגב דבריו, הלכות בנושאים אחרים, אלא שכן דרך התלמוד כשרוצה לבאר, מבאר דרך קושיא ותירוץ, ובא כאן לבאר שדברי התנא 'ז'לא תטבול בהם' באים כנתינת טעם לעיקר ההלכה. (תוס' הרי"ד. ושאר ראשונים לא פרשו כן — ע' לעיל נב. בתד"ה וטובלי, ועוד).

'כל שהוא אריג לא גזרו' — גם אם דרך הנשים להסירן בעת טבילתם, הואיל ומן הדין אינם חוצצים, לא גזרו לצאת בהם בשבת. [לעומת זאת דבר שאינו אריג גזרו בו שלא לצאת, אפילו בדברים שדרכם שלא להיות מהודקים, שלא חילקו חכמים בגזרתם]. (ריטב"א).

יתרה מזו מצינו, דברים שחששו להם הפוסקים שהם חוצצים, וצריכים להסירם בטבילה, ואעפ"כ לענין שבת פסקו שמוותר לצאת בהם, כי בעצם יש סוברים שאינם חציצה, הלכך לענין טבילה עצמה החמירו אך לא לענין שבת שכולו גזרה אטו טבילה. כן באר בערוך השלחן (יו"ד קצח, יד) דברי הבית-יוסף. [וצריך באור מאי שנא זה מדברים שהאשה מורידה אותם בשעת רחיצתה כדי שלא יטנפו או כדי שלא יטנפו את גופה, שלפי לשון אחת בגמרא, וכן נקטו הפוסקים, אסור לצאת בהם בשבת, שמא תורידם].

ונראה שאין הדבר מוסכם, כי הנה התשב"ץ (ח"ג פר), לאחר שהוכיח שנזמי האוון אינם חוצצים בטבילה, ולכן מותרת לצאת בהם בשבת, כתב: 'ובין אוצין (= לחצים) ובין רפין טובלת בהן, דכגופה דמיין. וזהו מן הדין. ואם נהגו לסלקו

והייב אדם להוכיח ולמחות גם אם אינו בטוח שדבריו יישמעו. ואולם אם יודע בודאות שלא יקבלו דבריו — יניחם, מוטב ויהיו שוגגים ואל יהיו מזידיים. תוס'. ואם אין הדבר ודאי, אפילו אם קרוב הדבר שלא ישמעו — כתב בספר מאמר מרדכי (תרה סק"ב) שאין צריך למחות. ויש מפקפקים בזה — ע' פתח עינים ומאור ישראל כאן. אכן בעבירות המפורשות בתורה, שהן גלויות וידועות — חייב למחות בכל אופן (עפ"י רא"ש ביצה רפ"ד; רמ"א או"ח תרה, ב ועוד).

ב. שמואל אמר: תמה זכות אבות, ורבי יוחנן אמר: תחון זכות אבות, ולא תמה. ועוד נחלקו החכמים, על פי דרשות המקראות, מאימתי תמה זכות אבות; רב אמר מימות הושע בן בארי. ושמואל אמר: מימי חזאל. רבי יהושע בן לוי אמר: מימי אליהו. ורבי יוחנן אמר: מימי חזקיהו. ואמר רבנו תם: זכות אבות אמנם תמה אבל ברית אבות לא תמה. ור"י אמר: אין מחלוקת בין שמואל לרבי יוחנן, אלא שמואל דיבר כלפי הרשעים, להם תמה זכות אבות, (ואף רבי יוחנן מסכים לכך, שהרי אמר מימי חזקיהו תמה), ורבי יוחנן דיבר כלפי הצדיקים, ועל זה אנו סומכים להזכיר זכות אבות בתפילותנו.

פרק שישי; דף נז

עט. א. באלו תכשיטים ואבזרים אין האשה יוצאת בשבת?

ב. מיני חוטים שרשראות ורצועות, הקשורים לשער האשה או לצוארה — האם הם מהוים חציצה בטבילה? א. מדין תורה, כל דבר שהוא תכשיט, מותר לצאת בו בשבת, ובכלל זה הן דברים העשויים לגוי הן שאר דברים שהם צורך לתיקון הגוף, כגון חוטים לקשירת שער וכדו'. ואולם אסרו חכמים לאשה לצאת אף בדברים הללו כאשר יש חשש שתסירם להראותם לחברתה, כגון בקישוטים חשובים. וכן אסרו דברים המהוים חציצה בטבילה, שמא תזדמן לה טבילה של מצוה ותצטרך להסירם, ותוליכם ד' אמות ברשות הרבים. ואף בחצר ביתה אסרו לה לצאת עמהם, מלבד דברים מסוימים, כדלהלן. [כמו כן יש דברים שאסרו מחשש שיפלו ממנה ותביאם בידה, כדלהלן נט:].

ולא גזרו חכמים אלא בקישוטים ובדברים קטנים, אבל בבגדים או חגורה וכדו', לא גזרו שמא תסירם בטבילה ותלך ברה"ר כשהם בידה (עפ"י תוס' ורא"ש). והוא הדין הלוּבש בגד צמר בימים חמים, לא גזרו שמא יורידם ויחזיקם בידו, ומותר לצאת בשבת כשהוא לבוש בהם (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג א, ע"ש. ונראה שאם אין הדרך כלל ללבוש אותם נגדים בקיץ — אסור מדינא שהרי זה כמשא — לפי מה שכתב הר"ן (קב). שאסור לצאת לרשות הרבים כשלבוש נגדים רבים שאין הדרך ללבשם יחד).

וזהו ששנינו: לא תצא אשה בחוטי צמר או פשתן או רצועות שבראשה. אבל מיני אריגה שהיא קושרת בשערותיה, כגון שרשרות חלולות הארוגות מחוטים, הואיל ואינם מהוים חציצה — מותר לצאת עמהם (רב). ואם יש בהם טינוף כגון טיט, ומקפדת לרחוץ עמהם, שלא יטנפוה — תלוי הדבר בשתי לשונות בגמרא בדברי רב הונא בריה דרב יהושע. (עפ"י רש"י).

א. יש מפרשים שכל דבר שהיא מקפידה על טינפו, כגון חוטים מוזהבים, אעפ"י שאינם חוצצים בטבילה, אם היא מקפידה על הסרתו כשטובלת — אסור לצאת בו בשבת, לפי לשון אחת. (מובא ברא"ש ובשאר פוסקים).

הפוסקים נקטו להלכה כלשון המחמירה (הג"א; רמ"א שג,א).

[לדעת רבי יהודה, חוטי צמר אינם חוצצים. וכן חוטי שער לכולי עלמא. הלכך יוצאת בהם בשבת, לפי שאינה מסירתם בטבילה. רי"ף].

ב. חוטים הנתונים בקליעת השער — כתבו התוס' והרא"ש שמותר לצאת בהם, כי אין לחוש שמא תסירם, שהרי אסור לסתור קליעת השער. ומרש"י (ורי"ד וריא"ז) משמע שאסור לצאת בהם. ויש סוברים שלפי רש"י אין אסור בסתירת הקליעה בשבת, לפי שגודלת אסורה מדרבנן ועל כן סותרת שלא על מנת לגדול מותרת אף לכחילתה. (עפ"י או"ז ח"ב פד. וע' מרומי שדה ועוד). ואולם להלכה נפסק שאסור הן לקלוע צמה הן להתירה.

ג. דברים שמותר לצאת בהם, מותר גם להתירם ולקשרם ברשות הרבים, בתוך ד' אמות (תוס' ועוד).

לא תצא אשה בטוטפת [שביס'. ע' חזו"א כלים לג,יד. = קישוט כעין ציץ המוקף מאוזן לאוזן] ובסרביטים [/ 'סנבוטין'. = התלויים בשני צדי הראש, ומגיעים עד לחייה, עניות עושות אותם ממיני צבעונים, ועשירות מכסף וזהב] — בזמן שאינם קבועים ותפורים עם השבכה, שמא סתירם להראותם להברתה ותוליקם ברשות הרבים, אבל קבועים בשבכה — מותר. ולא בעיר של זהב ולא בקטלא (= מין ענק התלוי בצוורה. ואפילו הוא רפוי ואינו חוצץ בטבילה. תוס'), ולא בנזמים ולא בטבעת שאין עליה חותם ולא במחט שאינה נקובה. ובכל אלו אם יצאה אינה חייבת חטאת, לפי שהם 'תכשיטים' ואינם 'משאוי', כאמור.

[קשר ידוע שתולים אותו כנגד חולי עין הרע, מבואר בגמרא שדינו כקמיע מומחה, ויוצאת בו בשבת, וכן הסיק אב"י דלא כרב יוסף].

כיפה של צמר הנתונה תחת השבכה [כבול'], וכן מצנפת קטנה [איסטמא'; ביוני' / בי זיני'] האוגדת את השער היוצאת תחת קישוריה (כפרש"י. והרי"ף מפרש מטלית צבעונית כגון שתולים לכולת) — לא תצא בהם לרשות הרבים אבל יוצאת בחצר, [שבאלו לא אסרו חכמים אלא ברשות הרבים, שלא תתגנה על בעלה. להלן סד:]. רבי אלעזר בר' שמעון מתיר בכבול, וכן בכל דבר שלמטה מן השבכה. וכן מדברי שמואל יוצא שמותר לצאת בכיפה של צמר לרשות הרבים. (ויש אומרים ששמואל אינו נא לחלוק עם הברייתא — ע' שפת אמת ורא"מ הורביץ).

הלכה כפי השנוי בברייתא, וכרבי אבהו (ורב), שאינה יוצאת לרשות הרבים בכיפה של צמר (רי"ף).

הבנות יוצאות בחוטים שבאזניהם, (התחובים שם כדי שלא ייסתם האוזן. רש"י. וע"ע להלן סה.).

א. הפוסקים נתנו טעמים למנהג הנשים עתה לצאת בתכשיטיהן לרשות הרבים, וכתבו שאין למחות בידן. ויש אומרים שמן הראוי לכתחילה להקפיד על כך.

תכשיט שנוהגות הנשים לצאת בו, כגון שרשרת וטבעת, מותר אף אם הוא מכוסה בבגדים עליונים (מעיל, כפפה). עפ"י שמירת שבת כהלכתה יח,כד; דברי חכמים 259 בשם הגר"מ פינטשין.

ב. לדעת רבנו תם והרז"ה, לא אסרו חכמים אלא באשה, שדרכה להראות תכשיטיה לחברותיה, אבל האיש יוצא בתכשיטים (המיוחדים לו). ויש חולקים (רי"ף; רמב"ן; הגהות אשר"י בשם פסיקתא דרב שלום, ועוד. וע"ע להלן נט-ס).

ב. חוטי צמר ופשתן ורצועות הקשורים בשער — חוצצים בטבילה עד שתתפס. רבי יהודה אומר: חוטי צמר אינם חוצצים. וחוטי שער — מסקנת הגמרא שלדעת הכל אינם חוצצים.

לא שמענו שאינם חוצצים אלא חוטי שער הקשורים בשער, אבל לא על גבי בשר (רמב"ן ועוד). ויש חולקים (עפ"י בעלי הנפש להראב"ד).

חוטים הקשורים בצואר אינם חוצצים, שאין אשה חונקת את עצמה. אבל חבקים רחבים שבצואר כגון קטלא התלויה בצואר, שהיא חונקת עצמה בהם כדי שתראה בעלת בשר — חוצצים. (ערי"ף ור"ן).

א. חוטי הבנות שבאוזן — אינם חוצצים (תוס').

ב. שאר תכשיטים, כגון טבעת ונזמים — אם הם מהודקים, חוצצים (תוספתא מקואות ו; בה"ג — מובא בהג"א). ויש אומרים שנזמי האוזן אינם חוצצים, כי אין האשה מקפדת עליהם לא בשעת שינה ולא ברחיצה, ומשום כך יכולה לצאת בהם בשבת (תשב"ץ ח"ג רפ).

ג. לכתחילה אין לטבול אפילו בדברים שאין חוצצים, אטו דברים החוצצים. רמ"א יו"ד קצה, א.

ד. לפי פירוש רבותיו של רבי יוצא שדברים שהאשה מקפדת עליהם שלא יטנפו בטבילה, או שלא ייטנפו הם, אפילו אינם מהודקים לגופה — חוצצים. ורש"י הקשה על פירוש זה. ואולם דעה זו הובאה ברמ"א (יו"ד קצה, ד).

ואמנם גם לפי שיטה זו, דוקא במקפדת, אבל אם אינה מקפדת, אפילו הוא ברוב הגוף, אין כאן חציצה אם אינו מהודק (עפ"י סדרי טהרה. ולזה הסכים בשו"ת שבט הלוי ח"ו קלה, ג, דלא כלבו"ש שהחמיר. וחציצה זו אינה מן התורה. שם).

יש מי שכתב שגם לשיטה זו, דוקא בדברים שמקפידים עליהם בשעת רחיצה, אבל דברים שאין מקפידים עליהם ברחיצה (או שבדוקא נותנים אותם ברחיצה), אם המים נכנסים — מותר לטבול בהם (ע' זכר יצחק סא). ע"ע בבאר שיטה זו בחדושי הנצי"ב כאן ובשו"ת מהרש"ם ח"ג קעג.

דף נח

פ. א. חותם של עבד ושל בהמה — האם מותר לצאת בו בשבת?
 ב. האם חותם של עבד או של בהמה מקבלים טומאה?
 ג. האם מותר לעבד לצאת בשבת בזוג התלוי בו? ומה הדין בבהמה?
 ד. מה דינם של הפעמונים למיניהם, לענין קבלת טומאה?

א. חותם של עבד העשוי מטיט והוא תלוי בצוארו, אם רבו עשאו לו — יוצא בו בשבת לרשות הרבים, לפי שאינו נוטלו מצוארו להוליכו בידו, מפני אימת רבו. עשאו לעצמו — לא יצא לרשות הרבים אבל מותר בחצר. ואם הוא עשוי מתכת, שרבו מקפיד עליו אם ייאבד — אפילו עשאו לו רבו לא יצא בו, שמא יינתק ממנו ויביאנו בידיו ונמצא מטלטל ברשות הרבים.

חותם שבכסותו, בין של מתכת בין של טיט, בין עשאו לו רבו בין עשאו בעצמו — לא יצא בו, שמא ייפסק ממנו, ויקפל טליתו על כתפו כדי להסתיר מקום החותם, ונמצא מתחייב חטאת משום הליכתו ברשות הרבים בטלית מקופלת על כתפו.

(ואסרו חכמים אף בחותם התפור וארוג בבגד, ואעפ"י שאין בו חשש ניתוק — שלא חילקו בגזרותיהם. עפ"י תוס').

לא תצא בהמה בחותם, הן חותם שבצוארה הן בכסותה.

ואעפ"י שהוא ארוג (משנ"ב שה סקמ"ה, עפ"י תוס').